12 P.V $\int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ BİÇİMİNDEKİ İNTEGRALLERİN REZİDÜ İLE HESABI

$f(x) = \dfrac{p(x)}{q(x)}$ rasyonel fonksiyon olarak verilsin.

Tanım1. $\int\limits_{0}^{\infty} f(x)dx := \lim\limits_{a\to\infty} \int\limits_{0}^{\infty} f(x)dx$ ve $\int\limits_{-\infty}^{0} f(x)dx := \lim\limits_{b\to\infty} \int\limits_{b}^{0} f(x)dx$ olarak tanımlanır. Dolayısıyla

$$\int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx = \int\limits_{0}^{\infty} f(x)dx + \int\limits_{-\infty}^{0} f(x)dx = \lim_{a\to\infty} \int\limits_{0}^{\infty} f(x)dx \lim_{b\to\infty} \int\limits_{b}^{0} f(x)dx$$

yazılır.

$$P.V \int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx = \lim_{a\to\infty} \int\limits_{-a}^{a} f(x)dx$$

olup $\lim\limits_{a\to\infty} \int\limits_{-a}^{a} f(x)dx$ ise f fonksiyonu Cauchy esas değer anlamında integrallenabilirdir denir. $\int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ integrali yakınsak ise $P.V \int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ integrali de yakınsaktır, tersine $P.V \int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ integrali yakınsak iken $\int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ integrali yakınsak olmayabilir. Örneğin, $f(x) = x$ veya $f(x) = \sin x$ fonksiyonları için bu iki değer birbirine eşit değildir.

Uyarı. Çift fonksiyonlar için Cauchy esas değer ile normal değer aynı anda mevcuttur ve değerleri eşittir. Ama tek fonksiyon için Cauchy esas değeri varken normal değer olmayabilir.

$P.V \int\limits_{-\infty}^{\infty} f(x)dx$ integrali hesaplanırken x yerine z yazılıp düzleme geçilir. Oluşan yeni f fonksiyonunun bazı koşulları sağlması sonucu $P.V$ integrali rezidü yardımıyla hesaplanır.

Soru1. $\int\limits_{-\infty}^{\infty} \dfrac{dx}{x^2+1}$ integralini hesaplayınız.

Çözüm. $f(x) = \dfrac{1}{x^2+1}$ fonksiyonu çift fonksiyon olduğundan

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{x^2+1} = P.V \int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{x^2+1}$$

olup, $g(z) = \dfrac{1}{z^2+1}$ olmak üzere $\mp i$ noktaları g fonksiyonunun singüler noktalarıdır. Bu singüler noktalardan $z_1 = i$ singüler noktası üst yarı düzlemdedir. Yarıçapı $R > 1$ olmak üzere orijin merkezli, $z_1 = i$ singüler noktasını içeren çemberin üst yarısını γ eğrisi ile gösterelim. Bu eğrinin üst düzlemde kalan kısmı C_R olmak üzere $\gamma = C_R \cup [-R, R]$ yazılır. γ basit kapalı eğri olduğundan ve g fonksiyonu $z_1 = i$ noktası dışında γ eğrisi içinde ve üzerinde analitik olduğundan rezidü teoremi gereğince

$$\int_{-R}^{R} \frac{dx}{x^2+1} + \int_{C_R} \frac{1}{z^2+1} dz = 2\pi i Res(g, i) \tag{1}$$

yazılır. C_R eğrisi üzerinde

$$\left| \frac{1}{z^2+1} \right| = \frac{1}{|z^2+1|} \leq \frac{1}{||z^2|-1|} = \frac{1}{|R^2-1|} = \frac{1}{R^2-1}$$

olup

$$\left| \int_{C_R} \frac{1}{z^2+1} dz \right| \leq \int_{C_R} \left| \frac{1}{z^2+1} \right| dz \leq \int_{C_R} \frac{1}{R^2-1} dz = \frac{1}{R^2-1} \pi R$$

$R \to \infty$ için yukarıdaki eşitsizlik kullanılarak $\lim\limits_{R\to\infty} \int_{C_R} \dfrac{1}{z^2+1} dz = 0$ bulunur.

(1) Eşitliğinden $R \to \infty$ için limit alınırsa $\displaystyle\int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{x^2+1} = 2\pi i Res(g, i)$ bulunur.

$z_1 = i$ noktası g fonksiyonunun basit kutup noktası olup

$$Res(g, i) = \lim_{z\to z_1} (z - z_1)\, g(z) = \lim_{z\to i} (z - i) \frac{1}{z^2+1} = \frac{1}{2i}$$

elde edilir. Buradan

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{x^2+1} = 2\pi i \frac{1}{2i} = \pi$$

bulunur.

Soru2. $\displaystyle\int_{0}^{\infty} \frac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)} dx = \frac{\pi}{6}$ olduğunu gösteriniz.

Çözüm. $f(x) = \dfrac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)}$ fonksiyonu çift fonksiyon olduğundan $\int\limits_{-\infty}^{\infty} \dfrac{x^2 dx}{x^2+1} = P.V \int\limits_{-\infty}^{\infty} \dfrac{x^2 dx}{x^2+1} dx$ olup, $g(z) = \dfrac{z^2}{(z^2+1)(z^2+4)}$ olmak üzere $\mp i$ ve $\pm 2i$ noktaları g fonksiyonunun singüler noktalarıdır. Bu singüler noktalardan $z_1 = i$ ve $z_2 = 2i$ singüler noktaları üst yarı düzlemdedir. Yarıçapı $R > 2$ olmak üzere orijin merkezli, z_1 ve z_2 singüler noktalarını içeren çemberin üst yarısını γ ile gösterelim. Bu eğrinin üst düzlemde kalan kısmı C_R olmak üzere $\gamma = C_R \cup [-R, R]$ yazılır. γ basit kapalı eğri olduğundan ve g fonksiyonu $z_1$ve z_2 noktaları dışında γ eğrisi içinde ve üzerinde analitik olduğundan rezidü teoremi gereğince

$$\int\limits_{-R}^{R} \frac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)} dx + \int\limits_{C_R} \frac{z^2}{(z^2+1)(z^2+4)} dz = 2\pi i \left[Res(g,i) + Res(g,2i)\right] \tag{2}$$

yazılır. C_R üzerinde,

$$\left| \frac{z^2}{(z^2+1)(z^2+4)} \right| = \frac{|z|^2}{|z^2+1|\,|z^2+4|} \leq \frac{|z|^2}{||z^2|-1|\,||z^2|-4|} \leq \frac{R^2}{(R^2-1)(R^2-4)}$$

olup buradan

$$\begin{aligned} \left| \int\limits_{C_R} g(z)\, dz \right| &\leq \int\limits_{C_R} \left| \frac{z^2}{(z^2+1)(z^2+4)} \right| dz \leq \int\limits_{C_R} \frac{R^2}{(R^2-1)(R^2-4)} dz \\ &= \frac{R^2}{(R^2-1)(R^2-4)} \pi R \end{aligned}$$

elde edilir, $R \to \infty$ için $\lim\limits_{R\to\infty} \int\limits_{C_R} g(z)\, dz = 0$ bulunur. Dolayısıyla (2) eşitliğinden $R \to \infty$ için $\int\limits_{-\infty}^{\infty} \dfrac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)} = 2\pi i \left[Res(g,i) + Res(g,2i)\right]$ yazılır. $\lim\limits_{z\to z_1} (z-i)\, g(z) = \lim\limits_{z\to i} \dfrac{z^2}{(z+i)(z^2+4)} = \dfrac{-1}{6i}$ olup bu limit değeri mevcut ve sıfırdan farklı olduğundan $z_1 = i$ singüler noktası g fonksiyonunun basit kutup noktası olup $Res(g,i)$ değeri bu limit değeri olan $\dfrac{-1}{6i}$ değerine eşittir. Benzer şekilde $\lim\limits_{z\to z_2} (z-2i)\, g(z) = \lim\limits_{z\to i} \dfrac{z^2}{(z^2+1)(z+2i)} = \dfrac{1}{3i}$ olup, bu limit mevcut ve sıfırdan farklı olduğundan $z_1 = 2i$ singüler noktası da g fonksiyonunun basit kutup noktasıdır ve $Res(g,i) = \dfrac{1}{3i}$ yazılır. Bu rezidü değerleri kullanılarak $\int\limits_{-\infty}^{\infty} \dfrac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)} dx = 2\pi i \left[\dfrac{-1}{6i} + \dfrac{1}{3i}\right]$ elde edilir. $f(x) = \dfrac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)}$

fonksiyonu çift fonksiyon olduğundan $\int\limits_0^\infty \frac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)}dx = \frac{1}{2}\int\limits_{-\infty}^\infty \frac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)}dx$

olup $\int\limits_0^\infty \frac{x^2}{(x^2+1)(x^2+4)}dx = \frac{\pi}{6}$ elde edilir.

Uyarı1. *P.V* $\int\limits_{-\infty}^\infty f(x)dx$ şeklindeki integraller aşağıdaki teorem kullanılarak da hesaplanabilir. Aslında yukarıdaki çözüm yönteminde de bu teoremin şartları elde edilerek çözüme ulaşılıyor.

Teorem 12.1. f fonksiyonu $\operatorname{Im} z > 0$ yarı düzleminde sonlu sayıda z_1, z_2, $z_3, \cdots, z_n$ kutup noktalarına sahip olmak üzere, bu noktaların dışında üst yarı düzlemde analitik ve reel eksende sürekli olsun. Eğer

$$\lim_{r\to\infty}\int\limits_{C_r} f(z)dz = 0$$

ise

$$P.V.\int\limits_{-\infty}^\infty f(x)dx = 2\pi i\sum_{j=1}^n \underset{z=z_j}{Res} f(z); \qquad \operatorname{Im} z_j > 0$$

sağlanır.

Uyarı2. f rasyonel olmak üzere $f(x) = \frac{P_n(x)}{Q_m(x)}$ olsun. Eğer $m-n \geq 2$ ve $\forall x \in (-\infty,\infty)$ için $Q_m(x) \neq 0$ ise yukarıdaki teoremin koşulları sağlanır.

Soru3. *P.V.* $\int\limits_{-\infty}^\infty \frac{1}{x^2+3x+3}dx$ integralini hesaplayınız.

Çözüm. $P(x) = 1$, $Q(x) = x^2+3x+3$ olmak üzere P ile$Q$ polinomları arasındaki derece farkı ikidir. $x^2+3x+3 = 0$ için $x_{1,2} = \frac{-3}{2} \pm i\frac{\sqrt{3}}{2}$ olduğundan $\forall x \in (-\infty,\infty)$ için $Q(x) \neq 0$ yazılır. Dolayısıyla Teorem12.1 şartları sağlanır. x_1, x_2 köklerinden $\frac{-3}{2} + i\frac{\sqrt{3}}{2}$ üst yarı düzlemde olup

$$P.V.\int\limits_{-\infty}^\infty \frac{1}{x^2+3x+3}dx = 2\pi i\underset{z=z_1}{Res} f(z)$$

yazılır, burada $f(z) = z^2+3z+3$ ve $z_1 = \frac{-3}{2} + i\frac{\sqrt{3}}{2}$ olarak alınmıştır.

$$\underset{z=z_1}{Res} f(z) = \left(\frac{1}{2z+3}\right)_{z=z_1} = \frac{1}{i\sqrt{3}}$$

olduğundan

$$P.V. \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{x^2+3x+3} dx = \frac{2\pi}{\sqrt{3}}$$

olarak elde edilir.

Alıştırmalar

1. Aşağıdaki integralleri hesaplayınız.

a. $\displaystyle\int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{x^2+1} dx$

b. $\displaystyle P.V \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{(x^2+1)(x^2+4)} dx$

c. $\displaystyle P.V \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{(x^2+4x+5)(x^2+4)} dx$

d. $\displaystyle\int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{(x^2+4)^2} dx$

2. $\displaystyle\int_{0}^{\infty} \frac{x^2}{x^6+1} dx = \frac{\pi}{6}$ olduğunu gösteriniz.

3. $\displaystyle\int_{0}^{\infty} \frac{x^2}{(x^2+1)^2} dx = \frac{\pi}{4}$ olduğunu gösteriniz.